

Otthont emel az építészet múzeuma

Az Építészeti Múzeum múltja, jelene és jövője

A Walter Rózsi-villa, a MÉM MDK új kiállítóhelye, Budapest, 2022
Fotó: Hack Róbert, MÉM MDK Digitalizációs Osztály

2022. május 18-án megnyitott a nyilvánosság számára a Walter Rózsi-villa a budapesti Bajza utca 20. szám alatt. Bár a XX. századi építészet iránt egyre komolyabb a közérdeklődés, egészen mostanáig nem akadt sem a fővárosban, sem Magyarországon olyan épület, amely kézzelfogható közelségbe hozta volna a két világháború közötti időszak architektúráját, ráadásul annak két kiváló alkotóján: Fischer József építészen és Pécsi Eszter statikuson keresztül. A Walter Rózsi-villa azonban nem csupán egy példásan megújult és mindenki számára látogathatóvá tett modern épület, hanem a nyilvánosság számára eddig kevésbé látható intézményünk, a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) beköszöntője is – egy jóval komolyabb léptékű projekt, az Építészet Ligete beharangozójaként.

A Magyar Építészeti Múzeum előzményei, alapítása és korai működése

A Walter Rózsi-villa megnyitása, illetve a Városligeti fasor 9–13. alatti, egykori BM-kórházzal kapcsolatos tervek egy igen hányatott sorsú intézmény számára jelentenek nyugvópontot. A magyar építészet múzeumának története ugyanis igen fordulatossá vált a változó történelmi, politikai és társadalmi szándékok mentén, de visszavezethető legalább 1904-ig. Ekkor írta ki a Magyar Mérnök- és Építészegylet (MMÉE) éves nagypályázatát „szabadon álló építészettörténelmi múzeum” témával. Az igény szinte magától értetődően fogalmazódott meg: nem sokkal korábban saját épületet kapott az Iparművészeti Múzeum, befejezéshez közeledett a Szépművészeti Múzeum a Hősök terén, és már tervezték a Néprajzi kiköltöztetését is a Nemzeti Múzeum tereiből. Ráadásul 1902-ben létrejött a Magyar Építőművészek Szövetsége, és elindult a *Magyar Pályázatok* folyóirat (későbbi nevén a *Magyar Építőművészet*): az építész szakma ereje zenitjén járt.

Az MMÉE pályázatát a békéscsabai születésű, fiatal építész, Lipták Pál nyerte egy roppant nagyvonalú, ezeröttszáz négyzetméteres kiállítóteret magába foglaló tervvel,

amelynek építészeti megformálása valahol Hauszmann Alajos Tözsdepalotája és Czigler Győző Széchenyi fürdője között mozgott.¹ A tervet azonban nem követte a megvalósításnak még csak a szándéka sem. Ellenben 1935-ben létrejött az Országos Magyar Műszaki Múzeum, a korábbi pályázatot kiíró MMÉE gyűjteményére alapozva.² Az új intézmény eleinte a MÁV által rendelkezésre bocsátott fővárosi helyiségekben működött, majd 1939-ben a kormány rendelete nyomán a visszacsatolt Kassára hurcolkodott, összesen tizenhárom vasúti kocsiban. 1943. november 11-én nyílt meg önállóan az egykori kassai Pénzügyi Palota épületében. Ma az egykori gyűjtemény az ugyanitt működő Kelet-szlovákiai Múzeum része.

A II. világháborút követő újjáépítés lendületében, majd az 50-es évek diktatórikus időszakában legfeljebb ötlet szintjén merülhetett fel új múzeum alapítása. Így is többen szorgalmazták, például Pogány Frigyes vagy Vákár Tibor építészek (utóbbi hagyatékát ma mi őrizhetjük). Az intézményrendszerek gyökeres átalakításának egyik nagy túlélője az 1957-ben létrehozott Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) volt, amely szakemberállományában és gyűjteményeit illetően az 1872-ben alapított Műemlékek Országos Bizottságának örököse. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a XIX–XX. század gyorsan fogyatkozó építészeti emlékeinek: az 1945 előtti irodák anyagainak, a személyes hagyatékoknak, az intézményi tervarchívumoknak, a fotóknak, a tervezés eszközeinek megmentésére önálló intézmény lenne hivatott. A 60-as évektől ezért a Kiscelli Múzeum is gyűjtésbe kezdett, majd a hazai építészettörténet nagyjai, Zádor Anna, Gerő László, Rados Jenő és Major Máté kezdeményezésére 1968-ban az OMF Gyűjteményi Osztályának önálló gyűjteményeként létrejött az Építészeti Múzeum. Első munkatársaivá két fiatal művészettörténész: Kelényi György és Pusztai László vált.

A gyűjtés a kezdetektől alapvetően az értékmentésre, illetve a XVIII–XIX. század még elérhető emlékeire fókuszált. 1972-ig ötezerrel is több tervet, negyven ezer oldalnyi személyes iratot (kéziratosokat, kutatói gyűjtést), háromszázhatvanöt műtárgyat (festményeket, érmeket,

¹ LIPTÁK Pál: *Az Építészettörténelmi Múzeum* [Az 1905-ben megjelent szöveget HADIK András közli.] = *Műemlékvédelem*, 2008, 4. sz., 229–232.

² LÓSY-SCHMIDT Ede: *Az Országos Magyar Műszaki Múzeum és a műszaki muzeális gyűjtemény fejlődése hazánkban (részletek)* [Az 1941-es, *A magyar Ipar* című kiadványban megjelent szöveg újraközlése.] = *Műemlékvédelem*, 2008, 4. sz., 232–237.

szobrokat), tizenötezer fényképet és közel négyszáz könyvet vásároltak a gyűjteménybe.³ Hauszmann Alajos tervlapjai mellett a zsámbéki templomot helyreállító Möller István, Magyarország első műegytemi doktora, Hüttl Dezső vagy a szegedi dómot tervező Foerk Ernő hagyatéka is ide került, emellett a hazai modern építészet fontos alakjai: Gregersen Hugó, Györgyi Dénes, Weichinger Károly, Borbíró Virgil, Árkay Aladár és Bertalan, valamint az üvegtervező Árkayné Szehtlő Lili hátrahagyott anyagai gazdagították a kollekción az első években.⁴

Az 1975-ben múzeumi rangot kapó gyűjteményt a gyorsan állandósuló helyhiány kapcsán a következő évtizedekben számos helyszínnel kecsgették. Felmerült a Kiscelli Múzeum templomtere, több budai villa, az óbudai Zichy-kastély, a barokk Selyemgombolyító és a nem messze álló, klasszicista zsinagóga. A legtovább a még helyreállítás előtt álló Sándor-palota jutott el: a múzeumot vezető Pusztai László elkészítette a szükséges tudományos dokumentációt, a KÖZTI a programtervet, az OMF pedig még gyűjtést is rendezett, ami kétféle forintot hozott.⁵ De mindhiába: az Építészeti „fantommúzeum” maradt, ahogyan a művészettörténész P. Szabó Ernő egy cikkében találoan megfogalmazta,⁶ komolyabb láthatóság nélkül. Bár az OMF székesfehérvári kirendeltségén kapott irodát, raktárat, sőt egy kiállítótermet is, ez az országos láthatóság eléréséhez kevésnek bizonyult. Végül 1987-ben beköltözhetett az óbudai Mókus utca egy helyreállított polgárházába, ahol azonban a gyűjtemények és a munkatársak elhelyezése után kiállítóterem már nem maradt hely. Ebben aztán a következő bő két évtized sem hozott változást. „Nem árulok el titkot, hogy egyetlen miniszter sem volt a harminc év alatt, akit érdekelt volna a Magyar Építészeti Múzeum megfelelő kiállítóhelyiséget is magában foglaló, méltó épületben való elhelyezése” – kesergett Pusztai László 1999-ben.⁷

Bár kevésbé látható módon, de az intézményben folyamatosan zajlott a szakmai munka: a gyűjteménygyarapítás és -feldolgozás, a külső helyszínen történő kiállítások szer-

vezése, a publikációk és előadások sorozata. Az intézmény képviseltette magát az International Confederation of Architectural Museums (ICAM) 1979-es helsinki alakuló ülésén is, sőt azóta is tagja a szervezetnek. Az 1985-ben bemutatott Lechner Ödön-életműkiállítás az ICAM segítségével vitte el a múzeum Londonba, Pozsonyba, Prágába és Bécsbe. Ekkoriban gazdagodott a gyűjtemény többek közt Táló Gyula, Kaesz Gyula, Winkler Oszkár, Rimanóczy Gyula, Kotsis Iván, Gádos Lajos anyagaival.

Az intézmény vezetését 2000-ben átvevő Bugár-Mészáros Károly az újabb és újabb elképzelések ellenére nem tudott változtatni a háttérbe szorítottságon. A partnerekkel megvalósított kiállítások,⁸ szakmai kötetek, forráskiadványok, tudományos dokumentációk⁹ mellett továbbra is bővült a kollekción – ekkoriban került be Csontos Csaba, Vedres György vagy Vargha Mihály hagyatéka –, de kulturálisan a múzeum félárnyékban maradt. Ebben szerepet játszott az anyaintézmény, az újra és újra átszervezett műemlékvédelmi hivatal lassú terepvesztése is.

Ez a 2000-es évek végére súlyos válságba sodorta a múzeumot. 2011-ben a munkatársak nagy részét elbocsátották, és oda kellett hagyni a Mókus utcai épületet is.¹⁰ Ismét az átmenetiség éveit következtek: a tárgyak egy részét az egyébként is rossz állapotú külső raktárba szállították, a XI. kerületi Talpas utcába, más részéből „látványraktár” nyílt a Tánacsics utcai Forster Központ aulájában.¹¹

A jelenhez vezető út

Ekkoriban karolta fel a múzeum ügyét Fekete György belsőépítész, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke. Közbenjárására az intézmény a Liget Budapest projekt része lett, és a 2012-ben a Magyar Építőművészek Szövetsége és a Magyar Építész Kamara részvételével összerakott program nyomán bekerült az első, 2014-ben az Union Internationale des Architectes együttműködésével a Liget Budapest négy beruházására meghirdetett nemzetközi tervpályázatba.¹² A pályázat komoly érdeklődést vonzott:

³ PUSZTAI László: *Az OMF Építészeti Múzeumának négyéves működése = Magyar Műemlékvédelem, 1971–1972, Az Országos Műemléki Felügyelőség kiadványai VII.*, 371–384.

⁴ A további évtizedek gyűjteménygyarapodásáról lásd PUSZTAI László három összefoglalóját a *Magyar Műemlékvédelem VII.* (1971), IX. (1984) és XI. (2002) kötetében.

⁵ HADIK András: *Szubjektív gondolatok a Mesteriskola 1986-os felvételi pályázata kapcsán* [Az eredetileg a *Műszaki Tervezésben* megjelent cikk újraközlése.] = *Műemlékvédelem*, 2008, 4. sz., 237–243.

⁶ P. SZABÓ Ernő: *Fantommúzeum = Magyar Ifjúság*, 1985, 1. sz., 29–31.

⁷ PUSZTAI László: *A Magyar Építészeti Múzeum jövője = Műemlékvédelem*, 1999, 6. sz., 346–348.

⁸ A kiállítások eddigi leginkább átfogó összefoglalóját lásd *A Magyar Építészeti Múzeum kiállításai 1969–2008. Összeállította HAJDÚ Virág = Műemlékvédelem*, 2008, 4. sz., 248–257.

⁹ Bővebben lásd BUGÁR-MÉSZÁROS Károly: *Kiadványok, 2000–2008. Tudományos műhely a Magyar Építészeti Múzeumban = Műemlékvédelem*, 2008, 5. sz., 277–285.

¹⁰ KOVÁCS Dániel: *Kilátástalan helyzetben az építészeti központok = hg.hu*, 2011. december 2. <http://hg.hu/cikkek/varos/13275-kilatas-talan-helyzetben-az-epiteszeti-kozpontok>

¹¹ HAMVAY Péter: *Építészeti kincsestárak. Megmentett archívumok, kutatható és elzárt gyűjtemények = Múzeum Café 65. Archívum a kartotéktól a felhőig*. 2018, 2. sz., 113–132.

¹² A Liget Budapest projektben való részvételt biztosító dokumentum szerzői: Borsos András, Bugár-Mészáros Károly, Czéh Judit, Csontos Csaba, Chappon Miklós, Dulácska Zsolt, Eleőd Ákos, Ertsey Attila, Fekete György, Finta József, Göde András, Jámbor Imre, Kálmán Ernő, Mányi István, Ritoók Pál, Sáros László György, Ulrich Tamás és Vukosavljev Zorán.

Kerekasztal-
beszélgetés
Breuer Marcell
születésének
120. évfordulóján
a Walter Rózsi-
villában,
Budapest,
2022. május 20.
Fotó:
Nyirkos Zsófia,
MÉM MDK
Digitalizációs
Osztály

a Fotó Múzeum Budapest és az Építészeti Múzeum épületeire kiírt versengésen több mint száz építésziroda indult. A nyertes a KÖZTI Tima Zoltán vezette csapata lett.¹³ Az általuk tervezett épület azonban végül papíron maradt, a két érintett múzeum pedig kikerült a Liget Budapest programjából. 2015-ben az építészeti gyűjtemények a Daróczy utcai telephelyre költöztek, 2016-ban pedig a fenntartó intézmény, a Forster Központ is megszűnt.

Ekkor újfent a Magyar Művészeti Akadémia lépett közbe: előbb a Magyar Építészeti Múzeumot, majd 2017-ben az egykori Forster Központ tudományos gyűjteményeit (Tervtár, Fotótár, Irattár, Könyvtár), valamint műemléki tudományos kutatóinak, illetve fotósainak jelentős részét is átvette. Az Építészeti Múzeum így újra egyesült egykori bölcsőjével, a Gyűjteményi Osztállyal. Utóbbi ma is az intézmény állományának nagyobb részét képezi, és fontos alapját jelenti a mindenkori műemlékvédelmi kutatásoknak, beruházásoknak. Része a Tudományos Irattár, a magyar műemlékvédelem 1872 és 1992 között keletkezett iratanyagával, valamint a Tervtár az igazi különlegességnek számító felmérési rajzokkal (köztük Henszlmann Imre, Myskovszky Viktor, Steindl Imre, Schulek Frigyes, Möller István vagy Sztéhlo Ottó munkáival), valamint jelentős hagyatéki anyagokkal (például Rómer Flóris, Möller István, Rados Jenő vagy Gazda Anikó személyes hagyatékával).

A Könyvtár ugyancsak 1872-es alapításra tekinthet vissza, és az épített örökség, valamint az ahhoz kapcsolódó ingó műemlékek védelmével kapcsolatos információk egyetlen speciális hazai szakkönyvtárának tekinthető. Állománya eléri a negyvenkétezer kötetet; jelenleg korlátozottan nyilvános szakkönyvtárként működik. Az örökségvédelem felől érkezett gyűjtemények negyedik részét a Fotótár alkotja, amely kétszázötvenezer negatívot, nyolcvanhétezer pozitívot és tizennégyezer diafelvételt őriz.

A MÉM MDK jelen formájában a 18/2017. (05. 25.) számú kormányhatározattal jött létre. A műemléki gyűjtemények 2018 novemberében költöztek a Táncsics utcai volt székházból jelenlegi, XIII. Jász utca 33–35. alatti telephelyünkre. 2019 februárjában a műemléki kutatási részleg, majd az év tavaszán a múzeumi gyűjtemény nagy része is követte őket.¹⁴ A korábbtól eltérően a jelenlegi épület megfelelő körülményeket kínál a gyűjtemény őrzésére, kezelésére, így 2020 végére a Talpas utcai raktárat is sikerült teljesen kiüríteni.

Jelenleg a MÉM MDK közel ötven munkatársat foglalkoztat. A Műemlékvédelmi Dokumentációs Osztály Bakó Zsuzsanna irányításával az örökségvédelmi hivatalból átkerült archívumot gondozza, a Múzeumi Osztály Ritoók Pál főmuzeológus vezetésével pedig az Építészeti Múzeum gyűjteményeit. A Koppány András vezette Kutatási Osztály jellemzően tudományos kutatással, topog-

¹³ KOVÁCS Dániel: *Az építészet helye. A Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ múltja és tervei a Városligeti fasorban = Múzeum Café, 2021, 5. sz., 141–161.*

¹⁴ ALMÁSSY Kornél: *A Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ egy éve = Magyar Építőművészet, 2020, 6. sz. Utóirat.*

ráfia készítésével foglalkozik, többek között a Nemzeti Kastély- és Várprogram keretében zajló munkákban; a Digitalizációs Osztály Hack Róbert irányításával ellátja az intézmény digitalizációs és fotódokumentációs igényeit. Az adminisztrációs feladatok ellátásáért az Igazgatói Titkárság felel, Balogh Viktória vezetésével. A múzeumot 2019 novemberétől irányítja dr. Almássy Kornél építőmérnök, a BME Út- és Vasútépítési Tanszékének egyetemi docense.

A MÉM MDK ma

A MÉM MDK ma tematikus múzeumként sokoldalú tevékenységet végez a magyar építészeti örökség feldolgozása és széles körű megismertetése érdekében. Alapvető feladatunk saját gyűjteményeink gondozása, illetve az ebből kiinduló kutatások, előadások, publikációk és kiállítások. 2022 tavaszán és nyarán tárlatok egész sora demonstrálja ezt a munkát.

Május 5-én a FUGA Budapesti Építészeti Központban egyszerre három, egy fókusz témára fűződő kiállítást mutattunk be. A Magyar Építőművészek Szövetségével közösen szervezett *GONDA – Sanghaj ultramodern magyar*

építésze című tárlat mellett itt mutattuk be a szintén Sanghajban, többek közt Gonda Károly irodájában is dolgozó Sömjén Rudolf építész munkásságát, amelynek digitális változatát fia, Giora Sömjén ajándékozta gyűjteményünknek. A Baldavári Eszter munkájával létrejött kiállítástrió harmadik egysége a magyar építészek és a Kelet kapcsolatával foglalkozott.

Ezzel egy időben Kassán nyílt meg az a kiállítás, amely dr. Oszkó Ágnes Ivett kurátori munkájával a magyar zsinagógaépítészet örökségét mutatja be. Tárlataink többségéhez hasonlóan ez is vándorkiállítás: első alkalommal 2021 őszen mutattuk be Németországban, a Liszt Intézet Stuttgart – Magyar Kulturális Központ szervezésében.

2022 júniusában nyílt a *Tállya, fejedelmek városa – Egy hegyaljai mezőváros évszázadai* című kiállításunk a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Múzeumában. A Borossay Katalin és dr. Csejdy Júlia kurátorok többéves munkáját összegző kiállítás topográfiai alapon mutatja be a tokaj-hegyaljai település épített örökségét.

Az év folyamán a MÉM MDK két nagykiállítás keretében dolgozza fel saját gyűjteményeit. A 2022. május 18-tól, a Walter Rózsi-villa nyitókiállításaként látogatható *Szintér*

A Walter Rózsi-villa kert felőli homlokzata, Budapest
Fotó:
Hack Róbert,
MÉM MDK
Digitalizációs
Osztály

és Lakótér: *Modern lakóházak Magyarországon 1928–1945* az épület eredeti funkcionalitásából kiindulva saját korának építészeti gondolkodását, jellemzőit mutatja be. A forrás a Múzeumi Osztály kivételesen gazdag korabeli gyűjteménye volt, de a tárlat számos kölcsönzött tárgyat is bemutat (többek között Breuer Marcellhez és Fischer Józsefhez kötődő objektumokat). A kiállítás Ritoók Pál vezető kurátor, valamint Magyaróvári Fanni Izabella és Sebestyén Ágnes Anna, a Múzeumi Osztály kurátorainak közel két éves előkészítő munkájával valósulhatott meg.

Az év másik nagykiállítása a Műemlékvédelmi Dokumentációs Osztály gyűjteményéből áll össze, és az 1872-ben alapított intézményesült magyar műemlékvédelem előtt tiszteleg *Évszázadok öröksége – A magyar műemlékvédelem 150 éve* címmel. Az osztály munkatársai, F. Dóczy Erika, Kádár Zsófia és Kovács Gergely kuratori munkájával elkészült tárlat a teljes gyűjteményből merítve kínál látványos összképet a hivatal működésének másfél évszázadáról.

A kiállítások mellett az intézményben számos kutatási program zajlik. A jövő évi kulturális fővárosi évadra teljesebbé válik a 2021 februárja óta zajló, átfogó középtopográfiai projekt, amelynek fókuszában Veszprém épített öröksége áll. A város teljes, mai épületállományát felsoroló, leíró és áttekintő, rövid, közérthető feldolgozása a MÉM MDK, Veszprém Város Önkormányzata és az MMA Kiadó közös kiadásában tervezett kötetben jelenik majd meg. A projektet Jankovics Norbert régész-művészettörténész kollégánk irányítja. Ehhez a projekthez kapcsolódik egy másik, szűkebb témájú kutatás is, a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár *Veszprém megye templomainak adatbázisa* című, nyertes OTKA-pályázat keretében.

A Kutatási Osztály topográfiai jellegű projektjei közül a már említett tállyai és veszprémi munkák mellett a közelmúltban elindult, Csepel-Kertvárosban zajló kutatást fontos említeni. A további, jelentős munkák közé tartozik a *Barokk freskófestészet Magyarországon* című kutatás, amelynek négykötetesre tervezett eredményei közül jelenleg a harmadik előkészítése zajlik Gaylhoffer-Kovács Gábor koordinációjával. Ugyancsak a Kutatási Osztályról Deákné Oszkó Ágnes Ivett a hazai és nemzetközi zsinagógaépítészet kiemelkedő alakja, Baumhorn Lipót életművét dolgozza fel monografikus kutatás és kiállítások keretében.

A Múzeumi Osztály következő nagykiállítását a főváros egyesítésének százötvenedik évfordulójára, 2023-ra tervezzük. Alapját a gyűjteményben őrzött, nem meg-

valósult tervek, elképzelések, víziók adják majd. E mellett a kutatás mellett a folyamatosan zajló gyűjteménygyarapítás és -feldolgozás is komoly elfoglaltságot jelent. A közelmúltban megszerzett jelentősebb anyagok közül kiemelkedik Virág Csaba és Pázmándi Margit, Fischer József, Major Máté, Pintér Béla hagyatéka, a Körner Józseftől származó anyagok, Häider Andrea építészeti fotóinak teljességre törekvő kollekcója, valamint a FUGA 2019-es aukcióján vásárolt hetvennégy kortárs rajz és makett. Az osztály kutatói többek között Foerk Ernő, Czigler Győző, Kós Károly, Györgyi Dénes, valamint Csaba László és Csabáné Juhász Sára életműveinek feldolgozásával foglalkoznak.

Az intézmény nemzetközi kezdeményezésekben is részt vállal. Legfontosabb, a határokon átvelő projektünk jelenleg a *Horvát–magyar építészeti kapcsolatok: a szakmai tudásmegosztás csatornái, 1900–1945* című kutatás, amelyet a Nemzeti Innovációs és Technológiai Minisztérium által létrehozott Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatala is támogat. A négyfős horvát és négyfős magyar kutatócsoport összehangolt munkájával 2023-ra kiadvány és kiállítás jön létre a téma alapján. Emellett magyar intézményi szereplőként jelen vagyunk a 2025-ös Modernizmus Triennálé előkészítő munkálataiban, amely a régió több országának részvételével zajlik.

Az Építészet Ligete

Az intézmény legnagyobb aktuális kihívását a Városligeti fasori új helyszín jelenti – amely azonban történetének legszebb feladata is egyben. Összetett építészeti örökségével, a közeli belváros, az egykori szabadidős övezetnek számító Liget-környék, illetve a sűrűn beépített Csikágó határán található terület ideális helyszínnek ígérkezik a múzeum számára. A területet 2018-ban vette át az MMA, ahol ekkor három belső bizottság alakult a kapcsolódó feladatok elvégzésére; ebből a tervpályázat előkészítésén a Marosi Miklós által vezetett Infrastrukturális Bizottság dolgozott.¹⁵ Ennek a munkának a nyomán alakult ki az Építészet Ligete projekt.

A 257/2020. (VI. 3.) rendelettel a kormány az épület-együttes rekonstrukciójának megvalósításával összefüggő közigazgatási hatósági ügyeket nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánította, a beruházást magát pedig kiemelten közérdekűvé. Ez komoly lökést adott a pályázati kiírás előkészítéséhez. A Városligeti fasori terület első felméréseit követően kristályosodott ki

¹⁵ A Bizottság tagjai: Marosi Miklós, Dévényi Sándor, Ferencz István (2020 márciusáig), Turi Attila, Tima Zoltán (2020 márciusától), Szegő György (2021 februárjától). Állandó meghívottak: Székely-Gyökössy Szabolcs (MMA), Almássy Kornél (MÉM MDK), Ritoók

Pál (MÉM MDK), Bódiné Kersner Katalin (MÉM MDK, 2020 februárjától), Kovács Dániel (MÉM MDK, 2020 februárjától). Szakmai titkár: Baldavári Eszter (MÉM MDK).

a hasznosítási koncepció. Bár egyetlen épület sem élvezett hivatalos védettséget, nem volt kérdés, hogy a fasorra néző két, historizáló háznak, az egykori Grünwald-szanatóriumnak és a hajdani Herczel-szanatóriumnak eredeti formájában kell megújulnia. Ebbe a sorba illeszkedett a Bajza utcai oldalon álló Walter-villa is, amelynek integritását súlyosan kompromittálta a sok évtizedes rendelői-óvodai hasznosítás. A később emelt épületek közül praktikus szempontból megőrzendőnek bizonyultak a Damjanich utca felőli háztömbbe illeszkedő úgynevezett hatos és hetes épületek – mindkettő a 60-as és a 70-es évek emléke. Az utólagos hozzáépítéseket, valamint a további tömböket értékvizsgálatot követően bonthatóknak minősítette a Bizottság, és 2021 tavaszán el is tűntek, nagy méretű zöldfelületnek adva át helyüket.

Az e két együttes között mára felszabadított és nagyobb részben zöldfelületként megtartott területre kerülne a múzeum leendő főépülete, a közönségforgalmi és kiállítóterekkel. A kihívás nem kicsi: a történeti épületek

integrációja, a világörökségi védőzóna határán álló terület városképi adottságainak tiszteletben tartása egyeztetendő a pályázatban meghatározott elvárásokkal, a kortárs formanyelvvel, a XXI. századi múzeum ideájával – és nem utolsósorban a közeli Liget Budapest fejlesztéseivel, valamint az MMA kulturális csúcscsintézményként betöltött szerepével is.

Az előkészítő munkálatok lezárását követően, 2021 szeptemberében hirdette meg az MMA az Építészet Ligete nyílt tervpályázatát a *Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ gyűjteményeinek és új kiállítóhelyének elhelyezésére, valamint közintézményi funkcióinak ellátására szolgáló épületegyüttes tervezésére* címmel, a Lechner Tudásközpont lebonyolítói közreműködésével. A feladat egy olyan kortárs komplexum tervezése volt az egykori BM Kórház területén, amely a meglévő történeti épületek integrálásával XXI. századi otthont tud kínálni a MÉM MDK változatos tevékenységének.

Részlet a Tállya, fejedelmek városa című kiállításról, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Múzeuma, 2022. június
Fotó: Kakuk Barbara, MÉM MDK Digitalizációs Osztály

A Walter Rózsi-villa első emeleti fogadótere és szalója a Színtér és lakótér cmű nyitókiallítás képeivel, Budapest
Fotó: Hack Róbert, MÉM MDK Digitalizációs Osztály

A Bíráló Bizottság elnöke Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, társelnöke Füleky Zsolt építész, a Miniszterelnökség építészeti, építésügyi és örökségvédelmi helyettes államtitkára volt. A bizottság tagjai: dr. Almássy Kornél építőmérnök, a MÉM MDK igazgatója; Csapó Balázs építész, a Budapesti Építészeti Kamara elnöke; Fülöp András régész, műemléki szakértő, a MÉM MDK tudományos kutatója; dr. Kemecsi Lajos etnográfus, a Néprajzi Múzeum főigazgatója; Krizsán András építész, a Magyar Építőművészek Szövetségének elnöke; Sólyom Benedek építész, Erzsébetváros főépítésze; Szalay Tihamér építész, a Magyar Építész Kamara alelnöke; Tima Zoltán építész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja; Turi Attila építész, az MMA alelnöke.

A november 8-i határidőre harminchat pályamű érkezett, közülük harminchárom bizonyult érvényesnek. A Bizottság tagjai 2021 novemberétől 2022 februárjáig négy alkalommal egyeztettek a döntésről. A beérkezett pályaművek számos értékes, eredeti felvetést tartalmaztak, a Bíráló Bizottság azonban nem talált olyan munkát, amely egyértelműen és általánosságban jó megoldást kínált volna a kiírásban megfogalmazott, komplex problé-

makörre. Ezért nem rangsorolta a pályaműveket, hanem két pályaműnek rangsorolás nélküli díjazást adott, további tíz pályaművet pedig kiemelt megvételben, illetve megvételben részesített.

Tízmillió forint értékű, rangsorolás nélküli díjazásban részesültek Karlovecz Ádám és munkatársainak, illetve Szabó Péter (OKKA Építésziroda) és munkatársainak pályamunkái. Ötmillió forint értékű kiemelt megvételben részesült négy pályamű: a Bartha András Márk (Studio Konstella Kft.), a Deichler Tímea és Jakab Dániel (Deichler Jakab Építész Stúdió Kft.), a Gunther Zsolt és Csillag Katalin (3h Építésziroda Kft.), valamint a Szabó Levente (Hetedik Műterem Kft.) vezetésével tervezett munkák. A Bizottság hárommillió forint értékű megvételben ismerete el Fülöp Tibor József, Györgyi Ábel, Gianluca Racana (Zaha Hadid Limited) és Guozogi György (Finta és Társai), Sághegyi Adél Laura, Sáros László György DLA (SÁROS és Társa Építésziroda), valamint Sugár Péter DLA (Radius B+S Kft.) műveit.

A zsűrizés folyamata, valamint a beérkezett pályaművek számos fontos tanulságot rejtettek a MÉM MDK komplex jövőképeinek megalkotásához. Ennek nyomán

jelenleg is folytatódik a program átdolgozása és pontosítása, amely folyamat reményeink szerint rövid időn belül újabb tervpályázati kiíráshoz vezet. Addig is legfontosabb feladatunk a Városligeti fasori helyszín belakása, az intézmény jelenlétének tudatosítása a város és az ország előtt; ennek első lépése a Walter-villa megnyitása volt.

A Walter Rózsi-villa

A nagyszabású Építészet Ligete projekt első megvalósult üteme a BM-Kórház egykori gyermekorvosi rendelőjének felújítása – pontosabban visszaalakítása az eredeti állapotot megközelítőre. Ugyanis magánháznak épült 1936-ban, a Radó–Walter család: Walter Rózsi, a korszak népszerű operaénekesnője, Radó Géza textilkereskedő, szerkesztő, valamint hatéves kislányuk, Marika számára. Bár a család nem rajongott különösebben a modern építészetért, egy szerencsés véletlen folytán talákoztak Fischer Józseffel, aki személyes meggyőzőerejének köszönhetően megbízást kapott arra az épületre, amely aztán Pest egyetlen jelentős, két világháború közötti magánvillája lett.

A villa felújítására Kokas László, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének helyet adó budai Hild-villa felújításának Pro Architectura-díjas építésze kapott megbízást. A folyamatban fontos szerepet vállalt szakmai tanácsadóként Ritoók Pál művészettörténész, a MÉM MDK Múzeumi Osztályának vezetője. A villa ugyanis 1945 után több ütemben, jelentősen átépült; az eredetinek megfelelő állapotok visszaállítása komoly kihívást jelentett. Archivumi és helyszíni kutatásokra is szükség volt az eredeti térszerkezetnek, a nyílászárók osztásának és működésének, a burkolatok minőségének a tisztázásához. A kevés megmaradt eredeti tervet, valamint egy korai átalakítás rajzait is intézményünk őrzi, de köszönettel tartozunk a ma Buenos Airesben élő Radó-Walter Marika családjának is, amely számos, a helyreállításnál pótolhatatlan segítséget jelentő családi emléket, archív fotót bocsátott rendelkezésünkre. A MÉM MDK számos szakterületen szerepet vállalt a felújításban. A modern épületeknél egyáltalán nem magától értetődő, de jelentős eredményekkel járó tudományos kutatást Fülöp András, Jankovics Norbert és Koppány András régész, valamint Szökrön Péter geodéta kollégáink végezték. A belsőépítészetért Bódiné Kersner Katalin DLA építész, az arculatért és a grafikai megoldásokért Kakuk Barbara grafikus kollégánk felelt. A projektmenedzseri feladatokat Balogh Viktória és Letenyey Gábor látta el. A kivitelezés fővállalkozója a LAKI Épületszobrász Zrt. volt.

Bár az épület ma újra egy 1930-as évekbeli modern villa benyomását kelti, valójában megfelel a XXI. századi múzeumtechnológiai elvárásoknak is. A legfontosabb eredeti formájában megőrzött belsőépítészeti elem az első emeletről felvezető, ívelt falépcső korlátja, amelyet aprólékos munkával állítottak helyre a LAKI Zrt. szakemberei. A villa két alsó szintjére: az alagsorba és a földszintre fogadóter, jegypénztár, mosdók és foglalkoztatóként is használható ideiglenes kiállítóter került – itt eredetileg is kiszolgáló funkciók működtek. A két lakószint, azaz az első és a második emelet, valamint a tetőterasz eredeti térszerkezetében újult meg – azaz ma is bemutatható a villa hajdani működése.

Izgalmas kérdést jelentett, hogy milyen nevet választunk az épületnek. Fischer József maga „az operaénekesnő villájaként” publikálta az épületet.¹⁶ A későbbi szaksajtóban a Radó-villa, sőt a Fischer-villa is megjelent az építész neve után. Utóbbi egyértelműen félrevezető, de Radó Géza neve is megtévesztő, hiszen a villa alapvetően a neves művész nő közéleti, reprezentációs céljait szolgálta. Ezért végül a Walter Rózsi-villa név mellett döntöttünk. A korszak építészetében unikális, hogy egy épület egyértelműen női megbízóhoz köthető, Walter Rózsi emlékezete pedig jó támaszt jelenthet a magaskultúra iránt érdeklődők eléréséhez, a társzművészeti programok megjelenéséhez – bár emlékezete mára kissé megkopott, nem véletlenül díszíti portréja a mai napig az Operaház főigazgatói irodáját.

Az épületet 2022. március 25-én Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter és Vashegyi György, az MMA elnöke adta át az intézmény használatába. A nyilvános megnyitót május 18-án tartottuk, ezen dr. Richly Gábor, az MMA főtitkára és intézményünk igazgatója, dr. Almássy Kornél mondott köszöntőt, a tárlatot pedig dr. Bereczki Ibolya, a Pulszky Társaság elnöke, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese nyitotta meg. Az építető családot a megnyitón Walter Rózsi unokája, Matias Konstantt képviselte. Az eseményt megtisztelte jelenlétével öccsellenciája Hernán María Patiño Mayer, az Argentín Köztársaság magyarországi nagykövete is.

A már említett nyitókiállítás, a *Szintér és lakóter* mellett az épület egy kisebb tárlatnak is helyet ad: ez *Fasori történetek* címmel a környék és a villa múltját mutatja be (kurátor: Kovács Dániel). A megnyitót követően a villa azonnal programhelyszínné is vált: már az első héten nagyszabású kerekasztal-beszélgetést rendeztünk Breuer Marcell születésének százhuszadik évfordulója előtt tisztelegve. A beszélgetésen Dévényi Tamás építész, Ernyey Gyula dizájn-

¹⁶ (N. N.): *Operaénekesnő villája Budapesten a Bajza utcában = Tér és Forma*, 1937, 1. sz., 8–11.

Richly Gábor,
az MMA
főtitkára és
Almássy Kornél,
a MÉM MDK
igazgatója a villa
modelljével
Fotó:
Nyirkos Zsófia,
MÉM MDK
Digitalizációs
Osztály

történész, Ferkai András építészettörténész, Horányi Éva bútortörténész-muzeológus, Mendöl Zsuzsa művészettörténész, Várkonyi György művészettörténész, valamint filmbejátszásban Körner András építész osztotta meg Breuerhez kapcsolódó emlékeit. A beszélgetést Ritoók Pál moderálta. A villa és kiállításai várták a látogatókat 2022. május végén, a Műtárgyak Éjszakáján, valamint június 25-én, a Múzeumok Éjszakáján is. Utóbbin több mint ötszázötven látogatót fogadtunk.

A májusi nyitást követően alapvetően a nyári hónapokban alakul ki a Walter Rózsi-villa működésének ritmusa. Az érdeklődés adott: a kifejezetten sikeres megnyitót széles körű, igen pozitív sajtóvisszhang követte; a villa kiállítóhelyként és Budapest egyetlen nyilvános, két világháború közötti villaépületeként is számíthat az érdeklődésre. A program fejlesztésében, az épület működtetésében máris meghatározó szerepet töltenek be az új munkatársak, Gyárfás Eszter kulturális menedzser és Somogyi-Rohonczy Zsófia múzeumpedagógus.

Az intézmény jövőképe

A MÉM MDK célja, hogy korszerű, professzionális, társadalmilag elismert, hiteles múzeumként és tudásközpontként kerüljön be a hazai és nemzetközi szakmai körforgásba, valamint a magyar köztudatba.¹⁷ Olyan intézmény-

ként, amely meghatározó tudományos és ismeretterjesztő munkát végezve aktívan hozzájárul az építészetről és az örökségről alkotott tudásunk kiterjesztéséhez, egyben olyan helyszínként, amely mindenki számára hozzáférhető, elérhető és érthető. Ehhez elengedhetetlen a régóta igényelt, állandó otthonnak a megteremtése, az ehhez vezető folyamatban pedig a Magyar Művészeti Akadémia támogatása.

A jövő Magyar Építészeti Múzeuma – a 2022 és 2032 közötti évtizedre elfogadott jövőképe alapján – a törvényileg elvárt feladatai teljesítésével összhangban, önálló intézményként és társadalmi szolgáltató bázisként működik majd, a hazai intézményi közegbe ágyazva, a Magyar Állam, a magyar múzeumi és kulturális szcéna, valamint a magyar társadalom által meghatározott prioritások szintézisében. Ez alapvetően három funkciócsoportot jelent az Építészeti Ligete projekten belül, az intézmény számára kijelölt területen: múzeum és dokumentációs központ; kutatási és oktatási központ; információs, -innovációs központ és inkubátorház.

Ez a funkcióstruktúra alapvető szerepet kap abban, hogy a Magyar Építészeti Múzeum a társadalom számára kiemelt hasznosságú intézményként működjék, és annak különböző csoportjait tudja kiszolgálni. Az egyes területek meghatározott felelősségkörökkel, elhatároltan, de egymással összehangolva működnek majd. Ez a struktúra flexibilitást is feltételez, amely képes reagálni a változó igényekre, ez különösen igaz az intézmény által használt épített terek esetében. Az intézmény a budapesti központon túl is megjelenik mind az országban, mind a határon túli magyarok számára meghatározó intézmények rendszerében, mind pedig saját nemzetközi intézményrendszerében, különös tekintettel az International Council of Museums (ICOM), az International Confederation of Architectural Museums (ICAM), az International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) és a DOCOMOMO International tagságaira.

A legfontosabb azonban, hogy a Magyar Építészeti Múzeum működésével, tevékenységével hozzájárul ahhoz, hogy a magyar építészet eredményei, legfontosabb alakjai idehaza és nemzetközileg is az őket megillető pozícióba kerüljenek. A múzeum szerepet vállal az építészeti közbeszéd alakításában, moderálásában, gazdagításában, és aktívan közreműködik az építészeti tudás formálásában is.

¹⁷ ALMÁSSY Kornél: *Köszöntő, avagy a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ küldetése és jövőképe = Műemlékvédelem*, 2019, 5–6. sz., 229–250.